

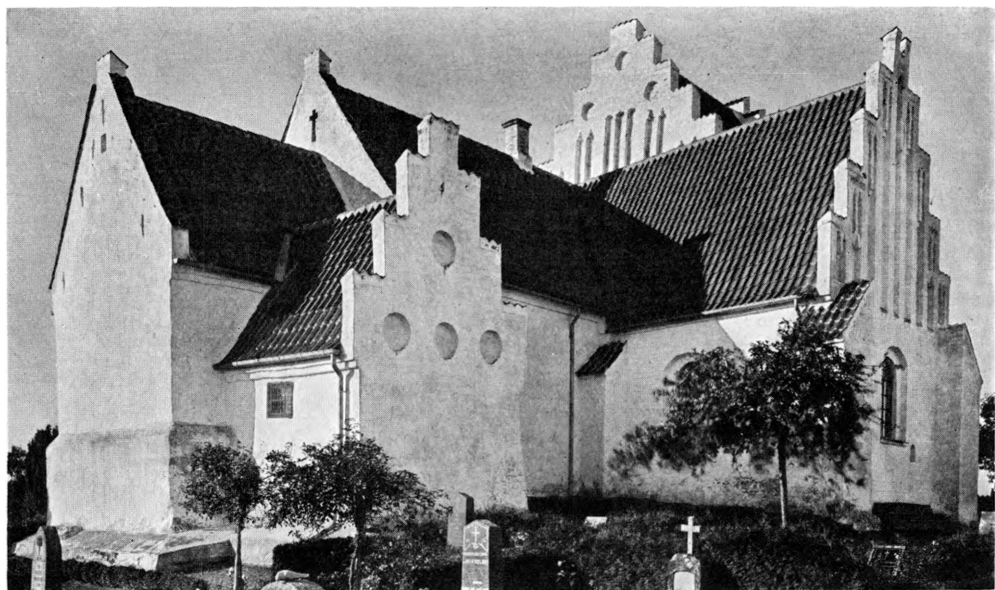

Fig. 1. Hemmeshøj. Ydre, set fra Nordøst.

V. H. 1936

HEMMESHØJ KIRKE

SLAGELSE HERRED

Kirken, der er *Anneks* til Vemmelev, nævnes i Roskildebispens Jordebog o. 1370 med $1\frac{1}{2}$ Plovs Land og svarede da 1 Mark¹. Ved det Antvorskovske Rytterdistrikts Opløsning 1774 blev Kirken afhændet af Kronen og hørte senere under Taarnholm, hvorfra den overgik til Selveje 8. Maj 1911.

Kirken ligger paa et Bakkedrag, der falder stejlt ned imod Byen, og hvis højeste Punkt er ved Kirkegaardens tidligere sydvestre Hjørne. Kirkegaarden er i ny Tid udvidet mod Syd. Til de andre Sider hegnes den for største Delen af sentmiddelalderlige Munkestensmure. Paa Østsiden, mod Byen, er en Portal med stor, rundbuet Port og en mindre, fladbuet Dør; den sidste er dog senere tilføjet, idet der oprindelig har været en lavtsiddende, ligeledes fladbuet Dør nærmere ved den store Port, endnu bevaret som Blænding. Afdækningen over Porten er aftrappet og har til begge Sider Blændinger, retkantede eller aftrappede, den midterste paa Ydersiden korsformet.

Kirken bestaar af romansk Kor og Skib med tre gotiske Tilbygninger: Sakristi, Nordkapel og Taarn, samt to moderne Tilbygninger til Taarnet: et Vaabenhus i Syd og et Materialhus (Trappehus) i Nord.

Kirkens *romanske Dele*, Kor og Skib, er af raa og kløvet *Kamp* uden regelmæssige Skifter og med groft tildannede Hjørnesten; Murhøjde 3,85 m. Oprindelig Murbehandling med tykt og jævnt Pudslag kan iagttages fra Tilbyg-

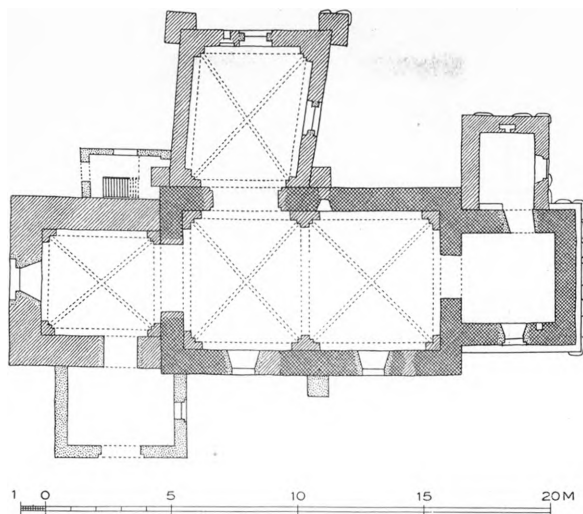

Fig. 2. Hemmeshøj. Plan. 1 : 300. Maalt af K. V. Barfoed 1915 (Aage Roussell 1932).

ningernes Loft og fra Rummet over Hvælvene. Ingen af de oprindelige Døre er bevaret (maaske usikre Spor af Syddøren under et moderne Vindue), og Koret har ingen oprindelige Vinduesspor; derimod staar eet Vindue (132,5 cm højt) bevaret som en indvendig Niche midt paa Skibets Nordvæg, halv dækket af Hvælvingens Skjoldbue. Mere usikkert er et Spor udvendig i Sydturen øst for Skibets østre Vindue, men det tør dog betragtes som givet, at hver af Skibets Langmure har haft tre romanske Vinduer. Den høje og slanke, runde Korbue er uden Kragbaand. I Korets Sydvest en lille, firkantet Gemmeniche. Koret er dækket af en Tøndehvælving, der formodentlig er oprindelig, i al Fald dens østlige Fjerdedel, der er muret af raa Marksten, medens det øvrige er af Munkesten og muligvis skyldes en senere Ommuring; Hvælvingen er muret i fire Bælter, indbyrdes adskilt ved en tydelig Fuge. Et Rundbuestik af Kamp, som ses i Skibets Gavlmur langs Tøndehvælvingens Overside, tyder bestemt paa, at denne er oprindelig. Skibet har derimod oprindelig haft fladt Loft, og flere af de gamle Bjælkehuller og Bjælkestumper ses i Sidermurene. I Skibets Østgavl staar en dyb Rille til Anlæg for det oprindelige, lavere Kortag. Alle tre romanske Gavle er bevaret.

Gotiske Omdannelser og Udvidelser. Inden de gotiske Tilbygninger opførtes, og formodentlig ikke senere end o. 1400, er Skibet blevet overhvælvet med to Fag Krydshvælv, der har smaa Rundstave langs de spidse Buer, i hvis Vederlagshøjde der findes ikke-omløbende Kragbaand med affaset Underkant. Hvælvene virker paa Oversiden kuppelagtige. I Forbindelse med Overhvælvingen er Sidermurene forhøjede og har faaet tre retkantede Gesimsfremspring af Munkesten (ses ogsaa bag Nordkapellet); de lave, romanske Gavle er gjort

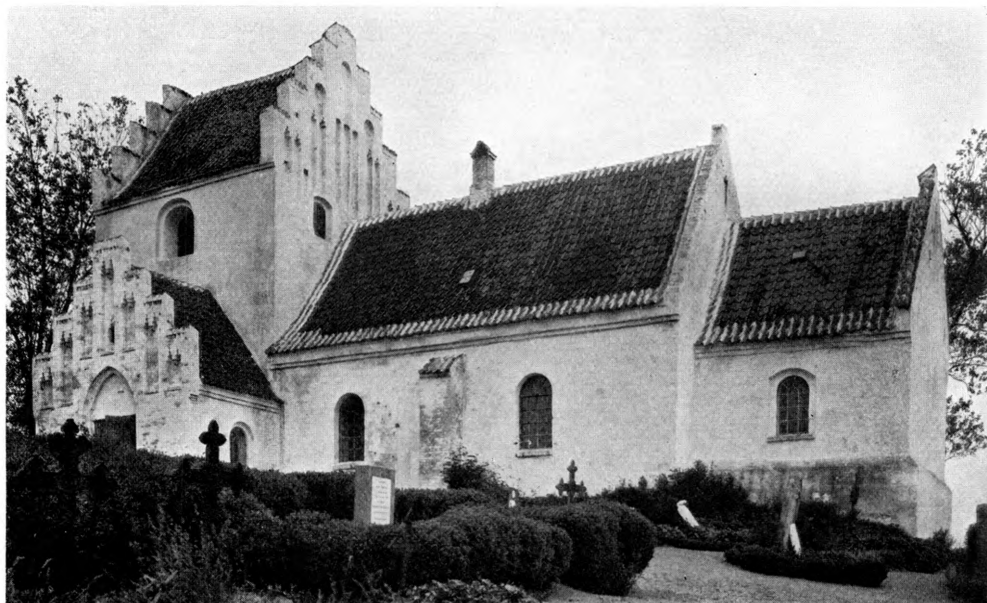

Fig. 3. Hemmeshøj. Ydre, set fra Sydøst.

M. M. 1903

højere og spidsere, men har hverken faaet Blændinger eller Kamtakker. De to Østgavle staar med en enkelt Toptinde; Vestgavlens paamurede Munkestensspids er endnu synlig i Taarnets Østmur.

Det undersætsige, ret kraftigt virkende *Taarn* er følgelig yngre end Gavlens Forhøjelse, men vistnok den ældste af Tilbygningerne. Det er ligesom de nordre Udbygninger af Munkesten. Taarnrummet dækkes af en gotisk Krydshvælvning med Skjoldbuer til alle Sider og med Hjørnepiller, der har dobbelt Kragbaandsled, en Rundstav under en Skraakant. Den brede, nærmest rundbuede Taarnbue, der er brudt i Skibets Vestgavl, har ogsaa Kragbaand med skraa Underkant. I Vest et nyt Vindue, udvendig i en høj rundbuet Blænding; i Syd en ny Dør til Vaabehuset. Taarnhvælvets Hjørnepiller tyder paa, at den ikke er oprindelig, og hermed stemmer, at der ikke findes nogen oprindelig Yderdør til andet Stokværk. Den fladbuede Dør paa Taarnets Nordside, hvortil der er Adgang ad en Trætrappe, som nu dækkes af et moderne *Trappehus*, er nok middelalderlig, men tydeligt senere brudt i Muren. Mellemstokværket har haft fladbuede, falsede Vinduer i Vest og Syd, det sidste er dog nu tilmuret. Klokkestokværket har et bredt, fladrundbuet, falset Glamhul til de tre Sider, mod Øst derimod et mindre, fladbuet, der sidder skævt i Muren, idet Stokværket ikke er frit af Skibets Tag. De to Taarngavle har hver ni Kamtakker, men helt uensartede Blændingsdekorationer; Vestgavlen har foroven en enkelt lille Rundblænding og derunder to Rækker smaa Trappeblændinger, tre i øvre, fire i nedre Række, og ved Gavlfeltets Fod to Savskifter; Østgavlen

Fig. 4. Hemmeshøj. Altertavle (S. 748).

V. H. 1928

V. H. 1928

M. M. 1903

Fig. 5—6. Font og Fad (S. 750).

har foroven tre smaa Rundblændinger og derunder ialt elleve Høj blændinger, i Midten tre fladbuede, de øvrige sammenkoblede to og to og med aftrappet Afslutning (Fig. 3). Det er ikke usandsynligt, at Taarnet har været under Opførelse gennem en længere Periode.

Det ret høje *Nordkapel* (sml. Fig. 1) har i Øst og Nord nye rundbuede Vinduer, der baade udvendig og indvendig er anbragte i fladbuede Blændinger, som sandsynligvis er oprindelige. Skraat under Nordvinduet ses — ligeledes baade udvendig og indvendig — en lille, fladbuet Niche (oprindelig lavtsiddende Vinduesaabning?). Paa alle fire Hjørner store Støttestøtter, af Munkesten paa Kampestensfod, men ikke oprindelige. Nitakket Gavlfod med ligesaa mange Høj blændinger, den midterste smallest, de øvrige delte af en kort Konsolstav med Tværsten; deres øvre Afslutning er aftrappet eller tagformet; de to næstyderste Blændinger er delt i to Stokværk. Rummet er dækket af en Krydshvælving med Skjoldbuer til alle Sider og har mod Skibet en stor, spidsbuet Arkade, som i Buen er falset til begge Sider.

Sakristiet (sml. Fig. 1), der hviler paa en meget høj Kampestenssyld, har i Øst et lille, firkantet, smiget Vindue med Jerngitter og aflaset Planke paa Oversiden. Syvtrappet Gavl med Rundblændinger, tre i en nedre Række, een foroven. Rummet dækkes af en muret Tøndehvælving og har ny rundbuet Dør ind til Koret. I Nordvæggen en lille kvadratisk Aabning (21 × 21 cm), ind til et noget bredere Hulrum inde i Muren; formodentlig har et Vægskab været indrettet her.

Paa Taarnets Sydside et nyt *Vaabenhus* af smaa Sten, Blændingsgavlen dog muret af Munkesten i Krydsskifte. Der ses paa Kirkegaarden *Kampestens-Fundamenter* til ældre Udbygninger, dels foran den oprindelige Syddørs Plads, dels omtrent paa samme Sted som det nuværende Vaabenhus. Det moderne Material- og Trappehus paa Taarnets Nordside er nævnt i det foregaaende.

Bortset fra Sakristiet og de moderne Tilbygninger har Kirken sentmiddelalderligt *Tagværk* af Eg, i Nordkapellet af Dragerstolstype.

Kirken staar helt hvidtet og har moderne Støbejernsvinduer. Vinduet paa Korets Sydside sidder udvendig i en fladbuet Blænding af ældre Dato. Midt paa Skibets Sydside en moderne Støttepille af smaa Sten, kun forneden muret med Munkesten.

INVENTAR

Alterbord, af Tegl, opad Korets Østvæg; i Nordsiden en Niche.

Alterbordsforside (Fig. 7), fra o. 1550—1575, af to Egebrædder, med oprindeligt Maleri, 72,5 × 100 cm: en Treenighedsgruppe, Gud Fader og Kristus, siddende paa en lav Tronstol, foroven Helligaandsduen; til Siderne to Engle. Gud Fader holder et Scepter og en korsprydet Verdenskugle, Kristus har en lignende Verdenskugle og peger mod sin Sidevunde. Maleriet, med Olie paa Træ, er noget restaureret, Rammeværket nu egemalet med skablonerede Sidefelter.

Altertavle (Fig. 4), i Sen-Renaissance med Bruskværk, fra o. 1625. Midtfeltet, der flankeres af to Hermer (Moses og Johannes Døberen), har en reliefskaaret Krucifiksgruppe (Sidefigurerne er nye); i Sidefelterne Muslingskalnicher med Lukas og Johannes Evangelist. Den forkrøppede Storgesims, baaret af fire Storsøjler, har paa Knægtene musicerende Smaa-Engle; Topstykket to ud-svejede Portalfelter og Topgavlen en velsignende Gud Fader med Verdenskuglen. Storvingerne, der ligesom Topvingerne har Bruskværk endende i vingede Kvindefigurer, omfatter ovale Bladrammer, hvori Troen og Haabet. Tavlen er en Efterligning af Roskildearbejder. Renset Eg. Enkelte Dele fornyede 1872.

Altersølv. Kalk (Fig. 8, 10). Foden, 10,5 cm høj, af Guld, fra o. 1300—1350, har paa de seks Sider fastnaglet smaa Relieffigurer af: 1) den velsignende Kri-

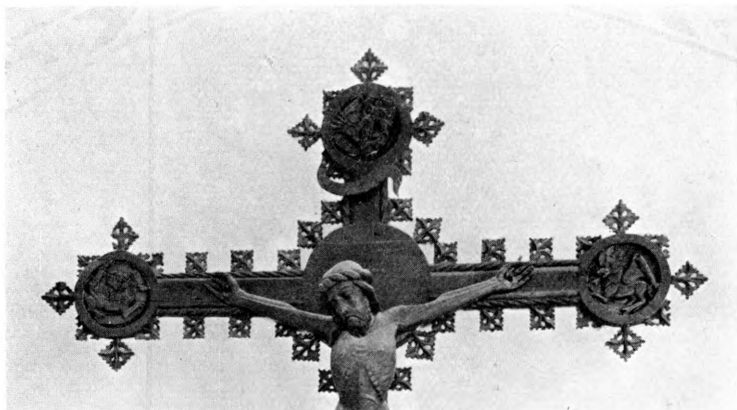

Fig. 7. Hemmeshøj. Alterbordsforside (S. 748).

M. M. 1903

stus; 2) Paulus, med Sværd; 3) Johannes Evangelist, med Kalk og Oblat; 4) Johannes Døberen i Kamelhaarsklædning, med Lammet; 5) Andreas, med et lille Kors; 6) Peter, med Nøgle. Alle Figurer, undtagen Døberen, sidder paa smaa Bænke og holder en Bog i venstre Haand. Langs Fodkantens Overside er fastnaglet et Skriftbaand med Relief-Majuskler: »Ave Maria gracia plena Dominus tecum benedicta tu i ...« (»Hil Maria, fuld af Naade, Herren er med dig, du velsignede blandt ...«). To af Indskriftelterne er ved Istand-sættelse blevet fejlagtig anbragt; eet er nu tomt. Bunden om Indskrifterne har muligvis været dækket af Emalje. Knoppen har paa Oversiden Relief-Majuskler: »Ihesus Cristus Ma«²; seks Rudetoppe med graverede Rosetter og i Mellemmummene gennembrudte Treblade. Det lille, runde Skaft har Perlebaand foroven og forneden. Kummen er af kbh. Prøvesølv 1847. Paa Knoppens Underside er en nytilsat Kobberplade med graverede Stjerneornamenter. Disk med firpasformet Bund; paa Kanten graveret Cirkelkors, Bladranke, to Vaaben og: GB KSB 1614 (Gert Bryske og Kirsten Sandberg). Under Bunden er ogsaa indprikket G B og Bryske-Vaabnet, men delvis ødelagt ved en Reparation.

Alterstager, 38,5 cm høje, fra o. 1650—1700, barokt profilerede, paa tre Kugler.

Pacht & Crone 1913

Fig. 8. Alterkalk (S. 748 f.).

M. M. 1903

Kg. 9. Korbuekrucifiks (S. 750).

Facht & Crone 1913

Fig. 10. Fod af Alterkalk.

**Krucifiks* af Malm, 33 cm højt, i romansk Stil med Bjergkrystaller paa Korsarmenes Endeplader; Bagsiden har graverede Evangelistsymboler, i Kors-skæringen Gudslammet, og i Mellemrummene symmetriske Palmette-Ornamenter.

Font (Fig. 5) af Granit, romansk, af een Sten. Kummen, Tvm. 69 cm, har foroven en svag Tovsnoning, forneden en Krans af opadvendte Trekantspidser; omkring Skaftet en kraftig Tovsnoning; muret Fod.

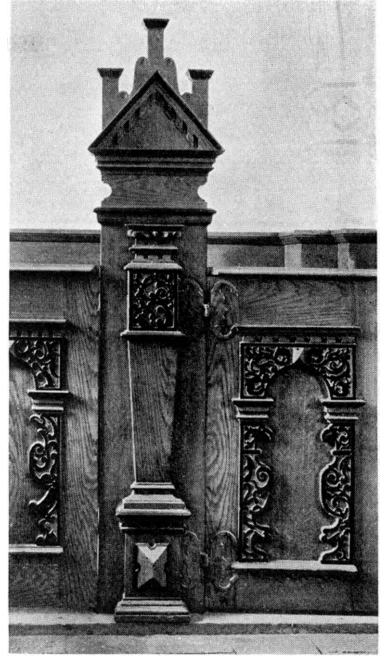
Fad (Fig. 6) af Malm, 70 cm i Tvm., vistnok fra o. 1600, med graveret Fremstilling af Kristi Daab og Bogstaverne I D M W.

Korbuekrucifiks (Fig. 9), fra o. 1450. Figuren, o. 85 cm høj, har bøjet Hoved, halvaabne Øjne, stærkt markerede Ribbensknuder, kort Lændeklæde. Langs Korstræets Kanter en Tovsnoning, hvorfra gotiske Korsblade; ogsaa de runde Medailloner med Evangelisttegnene omgives af lignende Blomster. Nu helt rensat og mørkbejset. I Nordkapellet.

Prædikestol (Fig. 11) i Ung-Renaissance, fra 1580'erne, svarende til Sludstrup

V. H. 1928

Fig. 11. Hemmeshøj. Prædikestol
(S. 750).

V. H. 1928

Fig. 12. Hemmeshøj. Stolestader
(S. 751).

(S. 698). De fem Fag, adskilte ved drejede Balustre, har i Storfelterne enkle, rundbuede Portaler. Stolen er helt renset, bejset og istandsat 1872. I Storfelterne er nymalede Vaaben (Egern-Friis og Hardenberg) og Indskrifterne: »Christian Friis« [Lensmand paa Antvorskov 1589—96, og Hustru] »Frw Mette Hardenberg«; »Her Hans Hansen SF« [fejlmålet for SP, d. v. s. Sogne Præst] Hans Niels(øn) af Erderup, Oluf Pers(øn) af Hemsø« [de to Kirkeværger] med deres Bomærker samt tilføjet (1872): »Alexander Oxholm« (med Vaaben). Under den samtidige Himmel et Kerubhoved fra o. 1625—50.

Stoleværk fra o. 1625, men stærkt fornyet 1872. Gavlene (Fig. 12) har Pilastrer og trekantet Afslutning med tre Lysetoppe; Dørene halvrunde Bueslag med udsvejede Pilastre endende i Dyre- og Fuglehoveder. Paa fem Gavle er indskaaret AO 1872, Kirkeejerens Navnetræk (sml. Prædikestol).

To *Pengetavler*, den ene med profileret Rygbrædt, begge fra 1600'erne.

Pengeblok, med indskaaret 1847.

*Klokker*³. 1) 1475. Minuskler: »Fecit me Johannes Petri civis Slavlosiensis juxta festum Petri e[t] Pauli anno D(omi)ni MCDLXXV« (»Hans Pedersen, Borger i Slagelse, gjorde mig ved Peders og Paulus' Fest i Herrens Aar 1475«). Paa Klokkelegemet et Støbermærke (Uldall 197). Tvm. 98 cm.

2) 1619. Versaler: »Loffver Herren medt Bassuner Harper och Trommer, ia loffver Herren aldt som hallver Aande. A n n o 1619 støbt mich Hans Kemmer y

Helschenør«. Ved Indskriftens Begyndelse et Aftryk af en Christian 4.s Mønt; paa Klokkelegemet indridset: G S S. Tvm. 98 cm.

I *Klokkestolens* Tømmer er indskaaret: »PH 1656«, »Anno 1684«, »C VIII R 1848 død i Fred«. Jernbeslaget til Klokke Nr. 2 er gammelt, med indhugne Stregornamenter.

Gravminder. Paa en *Fane*, som (1755) hang i Koret, fandtes en tysk Indskrift over Albrecht Gorgh, Major ved Oberst Raabs Sjællandske Nationalregiment til Hest, født 1650, død 23. Juli 1692. Under Korhvelvet er nu opsat to *Fanestænger* med gennembrudte Spyd, hvori A. G.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—72, 1700—21 (div. Aar), 1721—68 (RA), 1728—76 (LA). — Kaldsbog, se Hovedsognet. — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA). — Museumsindberetninger af C. M. Smidt og M. Mackeprang 1903. Revideret af P. N. og V. H. 1936.

¹ S. R. D. VII, 121. ² J. Nissen: Alterkalken i Hemmeshøj Kirke (Sorø Amts Aarbog III. 1914. S. 52—67). ³ J. Nissen: Kirkeklokkerne i Hemmeshøj (Sorø Amts Aarbog IV. 1915. S. 110—16).

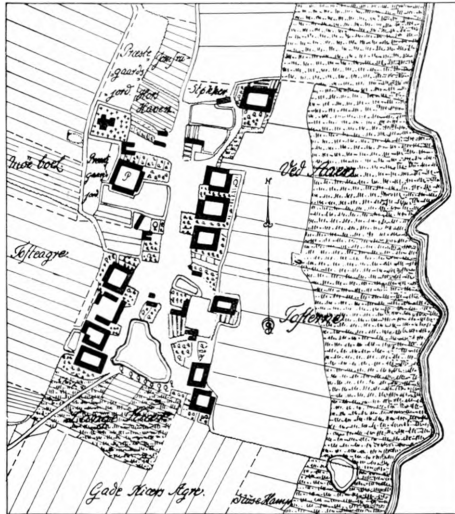

Fig. 13. Hemmeshøj 1770.